

РОЗДІЛ 08

Спеціалісти з БЗР

Посібник із розроблення законодавства з питань БЗР

1. Вступ	3
1.1 Обґрунтування: чому країни вирішують регулювати діяльність професій, що стосуються БЗР?	3
1.2 Професіоналізація практиків у сфері БЗР	4
1.3 Багатопрофільний характер професій, що стосуються БЗР	4
1.4 Чіткі умови зайнятості професійних спеціалістів із БЗР	6
1.5 Ключові стратегічні аспекти, що регулюються законодавством	7
2. Ролі, функції, завдання	7
3. Освіта і професійна підготовка	8
4. Акредитація установ, які надають професійну підготовку в галузі БЗР	16
5. Сертифікація	17
6. Постійне підвищення кваліфікації	19
7. Визначені законом вимоги стосовно етики	20
8. Відповідальність професійних спеціалістів із БЗР	21

08

Спеціалісти з БЗР

1. Вступ

Хоча міжнародної трудової норми, яка б відображала домовленість держав-членів МОП про регулювання діяльності спеціалістів із БЗР,¹ немає, зростання кількості спеціалістів із БЗР і практиків у цій галузі, що виконують пов'язані з БЗР функції на підприємствах, а також інші фактори, що розглядаються нижче, спонукали країни світу дедалі частіше робити вибір на користь регулювання цієї професії.

Мета цього розділу — обговорити деякі ключові політичні питання, що виникають у контексті регулювання діяльності спеціалістів із БЗР, і висвітлити певні важливі чинники, які державам-членам МОП може бути доречно врахувати в процесі розроблення та оформлення свого законодавства з питань БЗР. Цей матеріал жодним чином не повинен розглядатися як вичерпний та всебічний розгляд і аналіз вищезгаданих питань.

Для того, щоб надати читачеві певну довідкову й контекстну інформацію, яка дозволить зрозуміти складність регулювання цієї проблематики, нижче стисло розглянуто такі аспекти:

- (1) Обґрунтування: чому країни вирішують регулювати діяльність за професіями, що стосуються БЗР?
- (2) Професіоналізація практиків у сфері БЗР
- (3) Багатопрофільний характер професій, що стосуються БЗР
- (4) Чіткі умови зайнятості спеціалістів із БЗР
- (5) Ключові стратегічні аспекти, що регулюються законодавством
- (6) Обґрунтування: чому країни вирішують регулювати діяльність професій, що стосуються БЗР?

Міжнародні трудові норми

- [Конвенція 1981 року про безпеку та здоров'я на роботі \(№ 155\)](#)
- [Конвенція 1985 року про служби здоров'я на роботі \(№ 161\)](#)
- [Конвенція 2006 року про основи, що сприяють безпеці та здоров'ю на роботі \(№ 187\)](#)

¹ У цьому розділі посібника використовується загальний термін «спеціалісти з БЗР», що охоплює будь-яких спеціалістів із кваліфікацією, яка стосується БЗР.

Відповідно до Конвенції № 155, як зазначалося в попередніх розділах посібника, загальний обов'язок забезпечити безпечні та здорові умови на робочих місцях та їхню відповідність законам про БЗР покладається на роботодавців. Для того, щоб виконувати цей обов'язок, роботодавцям може знадобитися забезпечити наявність на підприємстві компетентних кадрів у галузі БЗР, зокрема шляхом залучення професійних спеціалістів, які мають необхідні знання й досвід у дисциплінах, пов'язаних із БЗР.

Наприклад, у межах цього загального обов'язку роботодавці повинні забезпечити спостереження за станом здоров'я працівників (див. підрозділ 3.10 розділу 4 посібника). Ця функція може виконуватися суб'єктами, які надають послуги зі здоров'я на роботі, та компетентними медичними спеціалістами.

Як зазначається в розділі 7 посібника, суб'єкти, які надають послуги зі здоров'я на роботі, повинні мати компетентний технічний персонал зі спеціальною підготовкою та досвідом роботи в таких галузях, як професійна медицина, гігієна праці, ергономіка, сестринська справа в галузі здоров'я на роботі тощо.

Статтю 11 Конвенції № 161 передбачено, що відповідно до виду виконуваних обов'язків і згідно з національним законодавством та практикою компетентні органи держав-членів МОП визначають кваліфікаційні вимоги до персоналу, який надає послуги в галузі здоров'я на роботі.

Крім того, стаття 5(с) Конвенції № 155 говорить: «Під час проведення політики, зазначеної в статті 4 цієї Конвенції, до уваги беруться, настільки, наскільки вони впливають на безпеку і здоров'я на роботі та робоче середовище, такі основні сфери діяльності: професійна підготовка, зокрема необхідна подальша підготовка, кваліфікація і стимулювання осіб, які так чи інакше беруть участь у досягненні адекватних рівнів безпеки та здоров'я».

У статті 14 цієї ж Конвенції встановлено, що «необхідно вживати заходів для сприяння в спосіб, що відповідає національним умовам і практиці, вивченню питань безпеки та здоров'я на роботі й робочого середовища на всіх рівнях освіти й професійної підготовки, зокрема вищої технічної, медичної та професійної освіти, у спосіб, що відповідає потребам у галузі професійної підготовки всіх працівників». Так само в статті 4(3)(с) Конвенції № 187 передбачено, що «національна система безпеки та здоров'я на роботі в доречних випадках включає професійну підготовку з питань безпеки та здоров'я на роботі».

У Керівних принципах МОП-БЗР 2001 також підкреслюється потреба в залученні професійних фахівців із БЗР. У цьому документі використовується термін «компетентна особа», який визначено як особа, яка має відповідну підготовку та достатні знання, досвід та навички для виконання конкретної роботи. У Керівних принципах рекомендовано, щоб певні функції, зокрема оцінювання ризиків і розслідування нещасних випадків, виконувалися саме компетентними особами.

Загалом це свідчить про необхідність формування кола підготовлених професіоналів, які спеціалізуються в дисциплінах, пов'язаних із БЗР. Регулювання вимог щодо освіти та професійної підготовки, необхідної для роботи за професіями, пов'язаними з БЗР, і відповідними спеціальностями, є засобом забезпечити компетентність професійних спеціалістів і наявність у них глибоких знань для ефективного виконання пов'язаних із БЗР функцій та обов'язків. Регулювання змісту програм освіти та професійної підготовки є механізмом контролю, спрямованим на забезпечення якості та стабільності цих програм. Цей аспект можна ще більше посилити за допомогою вимог про неперервне підвищення кваліфікації, системи сертифікації професійних спеціалістів із БЗР, системи акредитації надавачів послуг професійної підготовки та реєстрацію професійних спеціалістів із БЗР.

1.2 Професіоналізація практиків у сфері БЗР

Роль спеціалістів-практиків із питань БЗР останніми роками стрімко еволюціонувала й перетворилася на рід занять, який набуває дедалі більш професійного характеру. Не всі сфери діяльності, пов'язані з БЗР, стали професійними однаково швидко. Наприклад, така професія, як медицина, регулюється вже протягом століть, тоді як у родах занять, дотичних до неї, як-от безпека праці, здоров'я на роботі, ергономіка й організаційна психологія, процес професіоналізації почався лише останніми десятиріччями.

Практики у сфері БЗР, які працюють у широкому спектрі дисциплін, дедалі активніше організуються в професійні об'єднання і групи на національному й регіональному рівнях для посилення й захисту своєї ролі. У деяких країнах, де немає передбаченого законом нагляду, професійні об'єднання грають ключову роль у регулюванні діяльності професійних спеціалістів із БЗР. Положення й роль професійних об'єднань у національних системах управління БЗР, а також ступінь, у якому галузеве саморегулювання повинно співіснувати з законодавчим регулюванням, є важливим політичним питанням, яке слід враховувати, однак воно виходить за рамки змісту цього посібника.

У прикладі з практики країн 128 (Hale & Harvey 2012²) зазначені деякі країни ЄС, які обрали шлях регулювання різних аспектів діяльності професійних спеціалістів із БЗР на рівні законодавства, а також країни, де регулювання і нагляд здійснюються через інші органи, наприклад, через професійні об'єднання.

Приклад із практики країн 128

Законодавство про діяльність професійних спеціалістів із БЗР у країнах ЄС

Роль регулюється законом, а зміст професійної підготовки визначають:

Роль не регулюється законом, а зміст професійної підготовки визначають:

Уряд	Інші органи	Інші органи
Австрія	Данія	Чехія
Бельгія	Естонія	Фінляндія
Кіпр	Нідерланди	Франція
Німеччина	Норвегія	Ісландія
Греція	Польща	Ірландія
Угорщина		Литва
Італія		Мальта
Латвія		Румунія
Люксембург		Швеція
Португалія		Велика Британія
Словацьчина		
Словенія		
Іспанія		
Швейцарія		

1.3 Багатофункціональний характер професій, що стосуються БЗР

Професії, що стосуються БЗР, охоплюють багато дисциплін і видів робіт. Ця багатоманітність ролей і функцій завжди ускладнювала розроблення загальноприйнятого визначення суті терміна «професійний спеціаліст із безпеки та здоров'я на роботі». Ця багатоманітність пояснюється низкою факторів, які ми розглянемо нижче.

У професіях, що стосуються БЗР, присутній широкий спектр назв посад: це, серед іншого, лікарі-профпатологи, інженери з безпеки праці, лікарі з гігієни праці, ергономісти, медсестри з охорони здоров'я на роботі, техніки з БЗР (спеціалісти з БЗР загального профілю, яким може бути дозволено виконувати низку функцій із БЗР) тощо. У контексті визначення терміна «професійний спеціаліст із БЗР» можуть спостерігатися відмінності й за іншими напрямками: наприклад, чи є такі особи спеціалістами широкого профілю або ж спеціалістами в конкретній сфері БЗР;

2 Hale, A.R., Harvey, H. 2012, [Certification of safety professionals: Emerging trends of internationalisation](#) [Сертифікація спеціалістів з безпеки: нові тенденції інтернаціоналізації]

чи є вони техніками з професійною підготовкою чи підготовкою «без відриву від роботи» або ж професійними спеціалістами з вищою освітою; чи є вони управлінцями, технічними спеціалістами (наприклад, інженерами) або ж спеціалістами в галузі охорони здоров'я. Можуть мати місце й відмінності в галузях економічної діяльності, в яких професійні спеціалісти з БЗР виконують більший обсяг своєї роботи, а також у способі організації цієї професії.

Аналіз вибраних законів показав, що в багатьох країнах, як правило, розрізняються професійні спеціалісти з *безпеки на роботі* та професійні спеціалісти зі здоров'я на роботі, коли мова йде про регулювання діяльності цих різних категорій спеціалістів із БЗР. Можуть також розрізнятися спеціалісти з безпеки, спеціалісти зі здоров'я на роботі та спеціалісти з БЗР широкого профілю, які виконують цілу низку функцій за різними напрямками. Таке розрізнення ґрунтується переважно на функціях, освіті та професійній підготовці й компетенціях, потрібних для виконання цих функцій.

Для позначення професійних спеціалістів зі здоров'я на роботі в законах застосовуються такі терміни, як лікар-профпатолог, лікар з охорони здоров'я на роботі, лікар підприємства, лікар із гігієни праці, медсестра з охорони здоров'я на роботі, ергономіст та інші. Ці спеціалісти, як правило, мають медичну освіту й відповідний сертифікат, а також додаткову спеціальну практичну підготовку в одній або кількох сферах, пов'язаних із БЗР. Освіта, професійна підготовка, функції та обов'язки цих спеціалістів зазвичай регулюються медичними радами та нормативними актами, що регламентують професійну медичну діяльність. У цьому розділі розглядаються не вищезгадані категорії спеціалістів із БЗР, а спеціалісти з БЗР, які пройшли немедичну професійну підготовку.

Багато спеціалістів із БЗР проходять підготовку широкого профілю в галузі безпеки та здоров'я, а їхні посади мають такі найменування, як технік із безпеки, консультант із питань профілактики, експерт із запобігання ризикам, спеціаліст із безпеки, спеціаліст із безпеки та здоров'я, спеціаліст із безпеки на роботі. Хоча вони можуть виконувати функції, пов'язані з охороною здоров'я (наприклад, здійснювати заходи зі зміцнення здоров'я), як правило, вони мають не медичну підготовку, а загальну підготовку в широкому спектрі сфер, пов'язаних із БЗР, із наголосом на виявленні та усуненні ризиків на робочому місці.

Спеціалісти з БЗР можуть проходити спеціалізовану професійну підготовку в багатьох різних сферах. До програми навчання спеціалістів із БЗР широкого профілю можуть входити також питання ергономіки, промислової чи професійної гігієни та психології, завдяки чому вони розуміють основи предмету, але не мають спеціальної кваліфікації.

1.4 Чіткі умови зайнятості професійних спеціалістів із БЗР

Професійні спеціалісти з БЗР можуть бути зайняті на різних умовах, зокрема:

- як штатні спеціалісти з БЗР (у національному законодавстві вони можуть іменуватися менеджерами з БЗР, техніками з БЗР, уповноваженими працівниками з кваліфікацією у сфері БЗР);
- як співробітники внутрішньої чи сторонньої служби БЗР;
- як незалежні практики, що надають консультаційні послуги з питань БЗР.

У законодавстві, що регулює діяльність професійних спеціалістів із БЗР — чи то стосовно безпеки на роботі, чи то стосовно здоров'я на роботі тощо — ці різні умови зайнятості зазвичай не розрізняються.

1.5 Ключові стратегічні аспекти, що регулюються законодавством

Аналіз вибраних законів про БЗР різних країн, які вирішили регулювати діяльність спеціалістів із БЗР, показав, що в них незмінно висвітлюється низка ключових стратегічних аспектів, зокрема:

- ▶ ролі, функції та завдання;
- ▶ освіта і професійна підготовка, зокрема мінімальний зміст і тривалість;
- ▶ постійне підвищення кваліфікації;
- ▶ акредитація надавачів послуг професійної підготовки;
- ▶ сертифікація;
- ▶ відповідальність;
- ▶ професійна етика.

Нижче окремо розглядається кожен із цих аспектів. Зазначимо, що хоча більшість законів, які регулюють ці стратегічні аспекти, походять з європейських країн, деякі приклади таких законів виявлені також у країнах Америки, Азії та Африки. Це дає підставу вважати, що регулювання діяльності спеціалістів із БЗР відбувається не тільки у європейських країнах, а й також є глобальною тенденцією.

2. Ролі, функції, завдання³

Ролі, функції та завдання спеціалістів із БЗР у різних країнах мають значні відмінності, причому в поясненнях країн щодо того, що саме роблять такі спеціалісти, майже немає одноманітності. З необхідністю ретельно визначити, які саме спеціалісти з БЗР підпадають під дію закону про БЗР, тісно пов'язана необхідність чітко встановити межі їхніх ролей, функцій і завдань, які передбачені для них національним законодавством.

Приклад з практики країн 128bis

У законодавстві з питань БЗР функції професійних спеціалістів із БЗР сформульовано в нижчезазначений спосіб. Цей перелік є ілюстративним і в жодному разі не вичерпним. Функції професійних спеціалістів із БЗР, виявлені в розглянутій вибірці законів, включають:

- нагляд за додержанням законів і нормативних актів із питань БЗР;
- оцінювання ситуації на підприємстві чи в установі стосовно БЗР;
- виявлення небезпек і оцінювання ризиків;
- надання роботодавцю чи будь-якій особі, що керує підприємством, консультацій із запобіжних заходів, що мають вживатися;
- організацію, пропонування, розроблення, координацію й нагляд за здійсненням запобіжних і захисних заходів для усунення професійних ризиків;
- визначення стратегії підприємства у сфері БЗР;
- здійснення нагляду за методами праці та реалізацією заходів, що стосуються запобігання;
- інспектування підприємства для встановлення, чи здатні якісь механізми, установки, обладнання, речовини, прилади чи технологічні процеси, що використовуються в робочій зоні, заподіяти тілесне ушкодження особі, яка працює в робочій зоні;
- розслідування нещасних випадків, аварійних ситуацій, небезпечних подій, професійних отруень або професійних захворювань, що трапилися на робочому місці;
- збирання, аналіз і ведення статистики нещасних випадків, небезпечних подій, професійних отруень і професійних захворювань, що трапилися на роботі;
- інформування роботодавця;
- ведення журналів безпеки та іншої відповідної документації;
- розроблення і ведення планів забезпечення БЗР і планів евакуації та інформування співробітників про ці плани;
- підготовку, організацію та проведення навчань з евакуації;

3 Загальне міркування з урахуванням практики країн.

- вжиття заходів у випадку надзвичайної ситуації й надання першої допомоги, організацію з цією метою першочергових заходів реагування;
- підтримання відносин з інспекційними органами й службою здоров'я на роботі, до якої підприємство прикріплене, та з іншими наглядовими органами з питань безпеки та здоров'я, а також з екстреними службами у випадку аварії та пожежі;
- заохочення безпечної поведінки та правильного використання робочого обладнання і засобів захисту;
- заохочення участі працівників в управлінні БЗР;
- інформування і навчання працівників із питань БЗР;
- взаємодію з комітетами з БЗР на підприємстві, зокрема як члена такого комітету або шляхом надання членам комітету допомоги у виконанні ними їхніх функцій.

Ще одна ключова функція професійних спеціалістів із БЗР, яку можна вважати невіддільною частиною оцінювання ризиків і спостереження за робочим середовищем, полягає у виявленні наявності та вимірюванні рівнів забруднювачів, зокрема шуму, вібрації, випромінювання, хімічних речовин, бактерій, вірусів та інших небезпечних організмів і речовин, які можуть загрожувати безпеці та здоров'ю працівників.

3. Освіта і професійна підготовка

Ключова характеристика визнаної професії – наявність комплексу спеціальних знань і навичок, які дають змогу тим, хто їх має, за власним вибором визначати належний підхід до роботи зі своїми клієнтами. Отже, для того, щоб професія спеціаліста з БЗР поступово стала визнаною професією, необхідно чітко визначити базові знання і навички, потрібні для неї.

З огляду на це, країни можуть установлювати законом зміст, тривалість і структуру освіти, необхідної спеціалістам із БЗР, включно зі спеціалізованою підготовкою та відповідними ступенями, щоб забезпечити наявність у них знань і компетенцій, необхідних для ефективного виконання функцій, пов'язаних із БЗР.

Розробляючи рамки кваліфікацій професійних спеціалістів із БЗР, важливо взаємодіяти з представниками галузей та органів державної влади, зокрема органів, відповідальних за охорону здоров'я і за освіту. Це важливо для того, щоб зміст програми навчання забезпечував надання випускникам навичок і здібностей, потрібних для ефективного виконання ролі професійного спеціаліста з БЗР, а також для того, щоб вищезгадані кваліфікації відповідали стандартам, установленим різними урядовими відомствами.

Варіанти політики та приклад із практики країн

У розпорядженні країн, які вибирають метод регулювання вимог щодо освіти й професійної підготовки, є низка варіантів рішень.

Варіанти політики — стисло

Варіант 1.

Вимоги щодо освіти й професійної підготовки ґрунтуються на характері функцій, які має виконувати спеціаліст із БЗР

Варіант 2.

Вимоги щодо освіти й професійної підготовки ґрунтуються на типі підприємства

Варіант 3.

Вимоги щодо освіти й професійної підготовки ґрунтуються на типі дисципліни/галузі спеціалізації

Варіант 4.

Визначення мінімального змісту і тривалості освіти й професійної підготовки з БЗР

Варіант 1. Вимоги щодо освіти й професійної підготовки, основані на характері функцій, які має виконувати професійний спеціаліст із БЗР

Аналіз вибраної сукупності законодавчих актів показує, що в низці країн у законодавстві встановлюються різні вимоги щодо ролі, освіти й професійної підготовки (зокрема змісту і тривалості курсу навчання) та постійного підвищення кваліфікації залежно від рівня та функцій різних категорій професійних спеціалістів із БЗР.

Приклад із практики країн 129

Португалія

Закон № 42/2012, який регулює можливість отримання професій старшого техніка з безпеки на роботі й техніка з безпеки на роботі та можливість роботи за цими професіями

Статтею 5 встановлено два рівні техніків із безпеки на роботі: техник з безпеки на роботі та старший техник з безпеки на роботі.

Кваліфікаційні вимоги до старшого техника з безпеки на роботі:

- ступінь доктора, магістра або Licenciatura⁴ у галузях БЗР, визнаних членом Уряду, відповідальним за галузь освіти;
- інший ступінь Licenciatura або ступінь бакалавра і проходження курсу первинної підготовки старшого техника з безпеки на роботі.

Кваліфікаційні вимоги до техника з безпеки на роботі:

- 12 років шкільної освіти з подальшим проходженням курсу підготовки техніків із БЗР у сертифікованому навчальному закладі;
- 9 років шкільної освіти з подальшим проходженням курсу підготовки техніків із БЗР, визнаного компетентним органом як компонент системи навчання, у результаті чого загальна тривалість навчання досягає 12 років.

Іспанія

Королівський указ № 39/1997 про служби профілактики

У цьому правовому акті розрізняються три рівні функцій БЗР — базовий, середній та вищий — і визначено потрібну кваліфікацію для кожного з них (статті 34–37).

- Техніки з БЗР, що виконують функції базового рівня, повинні мати підготовку за програмою, зміст якої визначено в Додатку IV до цього указу, а тривалість становить мінімум 30 або 50 годин залежно від виду діяльності компанії, або еквівалентну професійну чи академічну підготовку, що дає змогу особі виконувати функції базового рівня, або мінімум два роки досвіду роботи в компанії, установі чи органі державного управління з виконанням обов'язків, еквівалентних обов'язкам, передбаченим базовим рівнем функцій.
- Техніки з БЗР, що виконують функції середнього рівня, повинні мати підготовку за програмою, зміст якої визначено в Додатку V до цього указу, а тривалість становить мінімум 300 годин.
- Техніки з БЗР, що виконують функції вищого рівня, які відповідають вимогам таких галузей, як професійна медицина, безпека на роботі, промислова гігієна, ергономіка та прикладна психосоціологія, повинні мати офіційну вищу освіту та пройти підготовку за програмою, акредитованою університетом, зміст якої визначено в Додатку VI до цього указу, а тривалість становить мінімум 600 годин.

⁴ Ступінь вищої освіти нижче докторської, яка залежно від національної системи освіти може бути еквівалентна ступеню бакалавра чи магістра.

Варіант 2. Вимоги щодо освіти й професійної підготовки, основані на типі підприємства

У **Люксембургу** стаття 7 *Постанови Великого герцога про уповноважених працівників (2005 р.)* вимагає проходження циклів навчання, які складаються з базового, спеціального й додаткового курсів навчання різної тривалості залежно від категорії підприємства, на якому працює уповноважений працівник, за чисельністю працівників (див. приклад із практики країн 130).

Приклад із практики країн 130

Люксембург					
Категорія компанії	Чисельність працівників	Базова підготовка	Спеціальна підготовка	Додаткова підготовка	Документи, що доводять проходження курсу
Група А	< 16 працівників	4 год	8 год	4 год	Сертифікат учасника
Група В	16–49 працівників	8 год	20 год	8 год	Підсумкова письмова робота
Група С1, С2, С3	50–449 працівників	32 год	56 год	8 год	Екзамен і підсумкова письмова робота
С4 — тільки фінансово-адміністративний сектор	450–649 працівників	32 год	56 год	8 год	Екзамен і письмова робота
С4 (крім фінансово-адміністративного сектору)	450–649 працівників	48 год	88 год	10 год	Екзамен і письмова робота
С5, С6, С7	650–1599 працівників	48 год	88 год	10 год	Екзамен і письмова робота
Д, Е, F, G	> 450 працівників * залежно від сектору економіки (галузі)	48 год	118 год	10 год	Екзамен і письмова робота

У Бельгії законодавство передбачає різний порядок установлення кваліфікаційних вимог залежно від того, на яких умовах залучаються професійні спеціалісти з БЗР, — як співробітники внутрішньої або сторонньої служби БЗР.

Внутрішня служба БЗР

Для того, щоб визначити рівень підготовки, який повинні мати працівники власної служби БЗР підприємства, підприємства розбито на чотири групи (А, В, С, D) за чисельністю зайнятих працівників і (або) за ризиками, яких зазнають працівники (ст. II.1–2 Кодексу щодо добробуту на роботі (2017 р.)).

Підприємства, віднесені до груп А і В, через галузі, в яких вони працюють, вважаються підприємствами підвищеної небезпеки. На цих підприємствах штатні консультанти з питань профілактики повинні проходити додаткову підготовку рівня I або II залежно від того, до якої групи (А чи В) належить їхній роботодавець.

Підприємства, віднесені до груп С і D, є підприємствами з нижчим рівнем небезпеки, тому штатні консультанти з питань профілактики повинні мати достатні базові знання у сфері добробуту на роботі, зокрема щодо аналізу ризиків, координації запобіжних заходів, функціонування комітету з запобігання ризикам, захисту на робочих місцях тощо, як вимагає стаття II.1–20 Кодексу.

Проте національне законодавство Бельгії вимагає, щоб лікарі-профпатологи відповідали вимогам щодо професійної підготовки, встановленим для консультантів із питань профілактики, які працюють у сторонніх службах (стаття II.1-21 вищезгаданого Кодексу).

Приклад із практики країн 131

Бельгія. Мінімальний рівень додаткової підготовки консультантів із питань профілактики, відповідальних за роботу власної служби БЗР підприємства

Категорія підприємства	Чисельність працівників	Додаткова підготовка
A	> 1000 працівників * Для окремих галузей підвищеної небезпеки — менше	Рівень II * Для керівника служби — рівень I плюс 2 роки досвіду роботи на посаді консультанта з питань профілактики у власній службі підприємства * Мінімальний зміст визначається законом (див. нижче матеріал про зміст і тривалість спеціалізованої підготовки з БЗР)
B	200–1000 працівників, які не підпадають під категорію A * Для окремих (небезпечних) галузей — менше	Рівень II
C	< 200 працівників, які не підпадають під категорію A або B	Не потрібна
D	< 20 працівників	Не потрібна

Сторонні служби

Відповідно до статті II.3–30 Кодексу щодо добробуту на роботі (2017 р.) сторонні консультанти з питань профілактики повинні мати спеціалізацію в одній з таких дисциплін: безпека на роботі, здоров'я на роботі, ергономіка, промислова гігієна або психосоціальні аспекти праці. Для цього в статті II.3–30 встановлено вимогу про наявність вищої освіти, а для певних дисциплін — також наявність досвіду практичної роботи: 3 роки — для ергономіки та гігієни праці, 5 років — для психосоціальних аспектів.

Варіант 3. Вимоги щодо освіти й професійної підготовки, ґрунтовані на типі дисципліни/галузі спеціалізації

Вимоги щодо освіти та професійної підготовки можуть установлюватися також залежно від галузі спеціалізації професійного спеціаліста з БЗР. Як зазначалося у вступі до цього розділу, є широкий спектр галузей спеціалізації/професій, пов'язаних із БЗР, наприклад, безпека на роботі, професійна медицина, ергономіка, гігієна праці та психосоціальні аспекти.

У Бельгії професійні спеціалісти з БЗР, які працюють у сторонніх службах, зобов'язані за законом проходити певну спеціалізовану підготовку, а іноді — мати певний стаж професійної діяльності (стаття II.3–30 Кодексу щодо добробуту на роботі (2017 р.)). Мінімальний зміст спеціалізованої підготовки (базових і спеціальних модулів) установлюється законом (див. приклад із практики країн 132).

Приклад із практики країн 132

Вимоги щодо освіти та професійної підготовки за окремими дисциплінами спеціалістів сторонніх служб БЗР у Бельгії

Дисципліна	Ступінь	Підготовка	Досвід
Безпека на роботі	Інженер (промисловий)	+ додаткова підготовка за рівнем I	-
Професійна медицина	Лікар	Спеціалізація з професійної медицини	-
Ергономіка	Магістр	Базовий модуль + спеціалізація з ергономіки	3 роки
Гігієна праці	Магістр	Базовий модуль + спеціалізація з гігієни праці	3 роки
Психосоціальні аспекти	Магістр психології/соціології	Базовий модуль + спеціалізація з психосоціальних аспектів	5 років

У Швейцарії Указом від 1996 року № 822.116 про кваліфікацію спеціалістів із безпеки на роботі встановлено кваліфікаційні вимоги до таких спеціалістів, як лікарі-профпатологи, лікарі з гігієни праці, інженери з безпеки та провідні спеціалісти з безпеки (*chargés de sécurité*).

Приклад із практики країн 133

Швейцарія

Дисципліна	Освіта	Додаткова підготовка	Професійний досвід
Лікар-профпатолог	Федеральний спеціаліст або спеціаліст з іноземною кваліфікацією в галузі професійної медицини, визнаною згідно з Указом від 17 жовтня 2001 року	-	-
Лікар із гігієни праці	Технічна або наукова освіта, отримана у швейцарському університеті, федеральному політехнічному інституті або у швейцарському технічному коледжі	2 роки, включно з теоретичним і практичним компонентами; мінімальний обсяг теоретичного компонента – 100 днів; мінімальний зміст додаткової підготовки визначається законом	> 2 років

Інженер із безпеки	Технічна або наукова освіта, отримана у швейцарському університеті, федеральному політехнічному інституті або у швейцарському технічному коледжі	35 днів + досвід практичної роботи з інженерної діяльності + підсумковий екзаме́н; мінімальний зміст додаткової підготовки визначається законом	> 2 років
Провідний спеціаліст із безпеки	Кваліфікована і спеціалізована професійна підготовка у відповідній галузі та сертифікат визнаної здатності чи диплом	20 днів; мінімальний зміст додаткової підготовки визначається законом	> 3 років

У Японії стаття 13 Закону 1972 року про промислову безпеку і здоров'я (№ 57) вимагає, щоб лікарі промислової медицини відповідали вимогам Указу Міністерства охорони здоров'я, праці та соціального забезпечення щодо знань у галузі медицини, потрібних для надання медичної допомоги працівникам. У Постанові про обмеження працевлаштування і кваліфікації перераховані види робіт, які вимагають наявності кваліфікаційної ліцензії, та види робіт, які вимагають проходження курсу навчання.

Варіант 4. Визначення мінімального змісту і тривалості освіти й професійної підготовки з БЗР

Професійні спеціалісти з БЗР, зокрема ті, що відповідають за виконання складніших функцій, можуть бути зобов'язані пройти спеціалізовану підготовку з БЗР на університетському рівні. Може бути передбачена спеціалізована вища освіта в галузі БЗР на першому рівні (бакалавр) або на підвищеному рівні (магістр). Визначення мінімального змісту і тривалості кваліфікаційної підготовки професійних спеціалістів із БЗР у законах або нормативних актах допоможе забезпечити стабільну якість програм підготовки та одноманітність кваліфікацій професійних спеціалістів із БЗР. Будь-які такі нормативно-правові акти в ідеалі мають розроблятися шляхом консультацій з урядом, професійними об'єднаннями і навчальними закладами, що дасть змогу розширити співпрацю між цими суб'єктами й забезпечити відповідність академічних кваліфікацій практичним вимогам функціональної ролі спеціалістів із БЗР.

Кваліфікації в галузі БЗР часто передбачають поєднання традиційного управління з управлінням ризиками; на додаток до принципів безпеки та здоров'я вони зосереджуються на комунікації, управлінні змінами, впливі без повноважень, людській поведінці, ухваленні рішень, веденні переговорів, урегулюванні конфліктів, наставництві та консультуванні. У законах можуть конкретно визначатися предмети, що мають викладатися в процесі професійної підготовки, а також час, який слід виділити на кожен предмет. Підготовка може передбачати як теоретичну, так і практичну частину, де остання складається з виконання завдання практичного характеру (наприклад, шляхом тимчасового працевлаштування/стажування на підприємстві, де слухач виконує функції БЗР, наприклад, проводить аналіз ризиків). Наприклад, в Іспанії обов'язковий зміст магістерської програми з БЗР включає практичну вправу.

Приклад із практики країн 134

Іспанія

Королівський указ № 39/1997 про служби профілактики

Техніки з БЗР, що виконують функції базового рівня: 30 год/50 год (Додаток IV)

- I. Основні поняття в галузі безпеки та здоров'я на роботі (7/10 год)
- II. Загальні ризики та запобігання їм (12/25 год)
- III. Конкретні ризики в галузі діяльності компанії та запобігання їм (5 год)
- IV. Основні елементи управління запобіганням ризикам (4/5 год)
- V. Перша допомога (2/5 год).

Техніки з БЗР, що виконують функції середнього рівня: 300 год (Додаток V)

- I. Основні поняття в галузі безпеки та здоров'я на роботі (20 год)
- II. Методика запобігання I: загальні прийоми аналізу, оцінювання і контролю ризиків (170 год)
- III. Методика запобігання II: конкретні прийоми моніторингу і контролю ризиків (40 год)
- IV. Методика запобігання III: заохочення запобігання (20 год)

Техніки з БЗР, що виконують функції вищого рівня: 600 год (Додаток VI)

- I. Обов'язкова загальна частина (мінімум 300 год)
 - (a) Основи методів покращення умов праці (20 год)
 - (b) Методи запобігання професійним ризикам (70 год)
 - (a) Промислова гігієна (70 год)
 - (b) Професійна медицина (20 год)
 - (c) Ергономіка і прикладна психосоціологія (40 год)
 - (c) Інші заходи в сфері запобігання професійним ризикам (30 год)
 - (d) Управління запобіганням професійним ризикам (40 год)
 - (e) Супутні прийоми (20 год)
 - (f) Правові рамки запобігання (40 год)
- II. Спеціальність слід обрати з такого переліку:
 - (a) Безпека на роботі (мінімум 100 год)
 - (b) Промислова гігієна (мінімум 100 год)
 - (c) Прикладна ергономіка і психосоціологія (мінімум 100 год)
- III. Виконання підсумкового проєкту або запобіжних заходів у робочому центрі відповідно до обраної спеціальності; мінімальна тривалість — 150 год.

Приклад із практики країн 135

Бельгія

Консультанти з питань профілактики у внутрішніх службах БЗР

Кодекс щодо добробуту на роботі (2017 рік)

Додаткова підготовка	Мінімальний зміст базового багатопредметного модуля для рівнів I і II (ст. II.4-3 і Додаток II.4-2)	Мінімальний зміст модуля спеціалізації (рівень I: ст. II.4-3 і Додаток II.4-3 рівень II: Додаток II.4-4)
-----------------------------	---	---

Спеціалісти сторонніх служб БЗР

* Мінімальний зміст базового багатопредметного модуля — такий самий, як і базового багатопредметного модуля для консультантів із питань профілактики у внутрішніх службах БЗР (ст. II.4-2 § 2).

Приклад із практики країн 136

Спеціалізація з БЗР у Бельгії

Спеціалізація	Мінімальний зміст модуля спеціалізації <i>Кодекс щодо добробуту на роботі (2017 рік)</i>
Ергономіка ст. II.4-22 і Додаток II.4-5)	Критерії компетентності <ol style="list-style-type: none"> 1. Уміння розглядати й аналізувати вимоги про забезпечення оптимальної адаптації трудового процесу, обладнання й середовища до людських можливостей. 2. Уміння ініціювати та проводити ергономічне дослідження робочих ситуацій і аналізувати та тлумачити зібрані дані. 3. Уміння формувати й обґрунтовувати рекомендації щодо розроблення (або модифікації) ергономічних робочих місць, придатних для використання дизайнерами, інженерами або технічним персоналом. 4. Уміння відстежувати й успішно реалізувати ергономічний проект. Конкретні сфери <ol style="list-style-type: none"> 1. Знання фізичного робочого навантаження (дизайн робочих місць та інтерфейсів, антропометрія, адаптація до зусиль, біомеханіка, жести та пози, профілактика розладів опорно-рухового апарату...). 2. Знання фізичного навантаження на робоче місце (адаптація фізичних впливів на людину (шум, тепло, зір, вібрація, неіонізуюче випромінювання...), методики, діагностика і критерії запобігання супутнім проблемам ...). 3. Знання розумового робочого навантаження (увага, пильність, обробка інформації, аналіз людських помилок, інформаційно-комунікаційні технології, ергономіка програмного забезпечення ...).
Гігієна праці (ст. II.4-22 і Додаток II.4-6)	Критерії компетентності <ol style="list-style-type: none"> 1. Уміння визнавати й документувати фактори фізичних, хімічних і органічних ризиків. 2. Уміння проводити оцінювання і, за потреби, вимірювання умов дії цих факторів ризику. 3. Уміння формувати й обґрунтовувати рекомендації щодо уникнення, усунення, зменшення або контролю ризиків у робочих ситуаціях 4. Уміння складати технічні завдання для сторонніх лабораторій. Конкретні сфери <ol style="list-style-type: none"> 1. Знання хімічних факторів (токсикологія, принципи токсикокінетики та біомоніторингу, безпека в хімічній промисловості, запобігання нещасним випадкам (вибухам, пожежам... і професійним захворюванням...). 2. Знання фізичних факторів (шум і вібрація, клімат, неіонізуюче випромінювання, іонізуюче випромінювання, освітлення, електромагнітні поля, тиск, напруга й комфорт...). 3. Знання біологічних небезпек (інфекції та алергія, бактерії (ендотоксини), віруси, цвіль та їхні побічні продукти ...). 4. Знання в галузі вимірювань (методи вимірювання, прикладна епідеміологічна статистика щодо вимірювань...).

<p>Психосоціальні аспекти</p> <p>(ст. II.4-22 і Додаток II.4-7)</p>	<p>Критерії компетентності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Уміння виявляти, аналізувати, оцінювати, рекомендувати та пропонувати психосоціальні рішення. 2. Уміння втручатися в процес не тільки поведінкових, а й організаційних змін, а також структурних заходів. 3. Уміння мотивувати зацікавлених осіб до активної участі у виробленні структурних рішень. <p>Конкретні сфери</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Знання стресу (якість роботи стосовно змісту, умов праці, стосунків і робочого середовища, моделі стресу, співпраця зі спеціалізованими центрами...). 2. Знання у сфері насильства, цькування й сексуальних домагань на роботі (відносини з керівництвом, розгляд звернень, спеціальні методи опитування жертв/кривдників, прийом жертв/кривдників, надання їм допомоги та подальший контроль, виховні заходи для надання рекомендацій або знеохочення, психологічні травми, довірена особа, політика санкцій, співпраця зі спеціалізованими центрами ...). 3. Знання у сфері організації праці (раціональне використання часу, практика управління, графіки, форми організації праці та відповідні ризики, системи управління тощо).
--	--

4. Акредитація установ, які надають професійну підготовку в галузі БЗР

Установам, які забезпечують професійну підготовку майбутніх професійних спеціалістів із БЗР (зокрема університетам, коледжам або закладам професійної освіти), може знадобитися пройти процедуру акредитації або реєстрації, щоб забезпечити наявність у них необхідної спроможності й компетентності для забезпечення освіти, яка відповідає певному стандарту. Це також дасть змогу запобігти конфліктам інтересів і забезпечить стандартизований рівень якості у кваліфікаціях спеціалістів із БЗР.

Забезпечення об'єктивності ступеня професійної кваліфікації є критично важливим для здатності продовжувати професіоналізацію професії спеціаліста з БЗР. Акредитація програм вищої освіти — це один зі способів здійснення нагляду за діяльністю закладів освіти в галузі БЗР і забезпечення випуску ними спеціалістів, рівень підготовки яких відповідає компетенціям, визнаним у відповідній галузі (якщо такі є). Крім того, акредитація допомагає потенційним учасникам навчальних курсів і роботодавцям визначити для себе програми, гідні уваги.

Приклад із практики країн 137

Північна Македонія

Закон 2007 року про безпеку та здоров'я на роботі (№ 1191)

Згідно зі статтею 18-в організатор навчання подає до Міністерства праці та соціальної політики письмову заявку на отримання дозволу на проведення навчання для підвищення професійної кваліфікації спеціалістів із безпеки. Форму заявки й перелік необхідних документів встановлює міністр, відповідальний за галузь освіти, за погодженням із міністром із питань інформаційного суспільства й державного управління. Після отримання заявки Міністерство праці та соціальної політики в тридцятиденний термін ухвалює рішення про задоволення чи відхилення заявки.

Португалія

Закон № 42/2012, який регулює можливість отримання професій старшого техніка з безпеки на роботі й техніка з безпеки на роботі та можливість роботи за цими професіями

Відповідно до статті 11 установи, які забезпечують професійну підготовку техніків із безпеки на роботі, проходять сертифікацію в агентстві Міністерства праці, відповідальному за заохочення

безпеки та здоров'я на роботі. Ці установи завчасно подають до сертифікаційного органу повідомлення про кожний навчальний захід, зазначаючи в ньому елементи, передбачені в посібнику із сертифікації, а саме:

- найменування запланованого курсу навчання, дату початку, тривалість, години роботи та місце проведення;
- доступ до навчальних посібників, які слід використовувати під час курсу;
- дані викладачів, зокрема короткі автобіографії, у яких відображено володіння навичками, необхідними для предметів, які вони викладатимуть;
- дані слухачів із відповідними цивільними та податковими ідентифікаційними номерами.

Швейцарія

Указ від 1996 року № 822.116 про кваліфікацію спеціалістів із безпеки на роботі регулює питання акредитації установ, які забезпечують додаткову професійну підготовку. Статтею 9 передбачено, що організації, які бажають отримати офіційне визнання курсів, які вони проводять як додаткові, подають заявку в письмовій формі до Федерального управління охорони громадського здоров'я, доклавши до неї документи, що стосуються:

- навчального плану;
- змісту екзаменів і відповідних нормативних актів;
- професійної кваліфікації викладацького персоналу.

Вищезгадане Федеральне управління й Державний секретаріат з економічних питань періодично перевіряють, чи продовжують подальші курси навчання відповідати вимогам щодо визнання (стаття 9). Відповідні рішення можуть оскаржуватися згідно з загальними положеннями федеральної процедури (стаття 11). Федеральне управління веде загальнодоступний перелік визнаних курсів додаткової підготовки (стаття 10).

5. Сертифікація

Загалом кажучи, системи сертифікації встановлюють такі вимоги, як мінімальні рівні освіти, професійної підготовки й досвіду, а також продемонстровані знання і навички (що перевіряються за допомогою екзаменів), і оцінюють осіб за цими стандартами. У деяких країнах (наприклад, в Іспанії) для того, щоб вважатися професійним спеціалістом із БЗР, достатньо отримати певну кваліфікацію, тоді як в інших країнах (наприклад, у Португалії, Латвії, Північній Македонії та Сингапурі; див. приклад із практики країн 138) закон може вимагати від особи, яка хоче офіційно стати спеціалістом із БЗР та отримати відповідну роботу, певних додаткових кроків.

Сертифікація — це метод, використовуваний різними країнами для підтвердження компетентності спеціалістів із БЗР, тобто спосіб відрізнити професіонала в цій сфері від непрофесіонала. За допомогою вимог щодо сертифікації, встановлених законом, держава може мати велику вагу в обмеженні практичної діяльності непрофесіоналів. Системи сертифікації можуть також слугувати механізмом контролю, тому що заявникам необхідно подавати документи, наприклад, потрібні кваліфікаційні документи, які розглядаються компетентним органом у процесі ухвалення рішення щодо сертифікації.

У деяких країнах, зокрема у Великій Британії, США й Австралії, сертифікацію здійснюють здебільшого галузеві чи професійні об'єднання. В інших країнах, наприклад у багатьох державах континентальної Європи, сертифікація регулюється урядами (Hale 2012).

Приклад із практики країн 138

Португалія

Закон № 42/2012, який регулює можливість отримання професій старшого техника з безпеки на роботі й техника з безпеки на роботі та можливість роботи за цими професіями

У статті 4 зазначено, що сертифікаційний орган готує та публікує на своєму вебсайті посібник із сертифікації, в якому викладається порядок подання і оцінювання заяв, присвоєння, призупинення дії і відкликання професійної кваліфікації, а також умов сертифікації навчальних закладів. У законі передбачено, що заява на присвоєння професійного звання подається до сертифікаційного органу зацікавленою особою. У заяві вказується прізвище, адреса, цивільний та податковий ідентифікаційний номер зацікавленої особи. До заяви додається кваліфікаційне свідоцтво або свідоцтво про професійну підготовку. Професійне звання присвоюється в сорокаденний термін із дня отримання сертифікаційним органом заяви зацікавленої особи.

Сингапур

Відповідно до статей 2-4 Постанови 2007 року про безпеку та здоров'я в робочій зоні (спеціалістів із безпеки та здоров'я на роботі), для того, щоб особа мала право подати заяву про сертифікацію як спеціаліста з безпеки та здоров'я на роботі, Уповноважений повинен переконатися в тому, що заявник: а) виконав вимоги щодо необхідної підготовки та б) має мінімум два роки практичного досвіду роботи у сферах, дотичних до роботи, яку має виконувати спеціаліст із безпеки та здоров'я на роботі. У випадку відсутності в заявника необхідного досвіду Уповноважений усе одно може видати сертифікат, якщо він вважає, що досвід і кваліфікація заявника забезпечують його компетентність для роботи як спеціаліста з безпеки та здоров'я на роботі. Відповідно до статті 4 термін дії сертифіката становить два роки й згідно зі статтею 5 може бути продовжений за рішенням Уповноваженого. Відповідно до статті 7 Уповноважений може встановити вимоги про постійне підвищення кваліфікації в галузі безпеки та здоров'я на роботі.

Північна Македонія

Закон 2007 року про безпеку та здоров'я на роботі (№ 1191)

У статті 17-а зазначено, що професійний екзамен може скласти тільки особа, яка відповідає таким вимогам:

- громадянство Північної Македонії;
- постійне проживання в Північній Македонії;
- вища освіта в галузі безпеки на роботі чи технічних наук або диплом за іншою спеціальністю, що відповідає виду діяльності роботодавця (диплом про чотирирічну вищу освіту або свідоцтво про отримання 300 кредитів за Європейською системою переведення кредитів);
- відсутність чинного припису про заборону працювати в певній професії, у певному виді діяльності або на певній посаді впродовж терміну дії припису;
- мінімум п'ять років досвіду роботи після закінчення навчального закладу у відповідній сфері, щодо якої подано заяву на складання професійного екзамену.

Статтею 17-ч передбачено, що кандидатам, які склали професійний екзамен, у 15-денний строк із дня складання екзамену, видається відповідне свідоцтво.

Латвія	
<i>У статтях 11-43 Постанови від 2018 року № 723 про вимоги до компетентних органів і компетентних спеціалістів із питань охорони праці та про порядок оцінювання компетентності</i> детально викладено процедуру сертифікації професійних спеціалістів із БЗР.	
11–14	Порядок подання старшим спеціалістом із БЗР заяви до національного акредитаційного органу для отримання сертифікату компетентного спеціаліста, який засвідчує компетентність особи в питаннях охорони праці, зокрема: необхідні документи; право на складання екзамену.
15–24	Деталі сертифікаційного екзамену, зокрема: строки складання екзамену; повноваження і функції Комісії із сертифікації професійних спеціалістів, яка здійснює нагляд за проведенням екзаменів; структура, оцінювання і тривалість екзамену.
25–27	Зміст сертифікаційного екзамену
28–30	Повідомлення про результати сертифікаційного екзамену
31–34	Сертифікати, зокрема відомості про необхідний зміст сертифікатів і про строк їх видачі
35–38	Відкликання вже виданих сертифікатів
39	Закінчення і продовження терміну дії сертифікатів
40–42	Повідомлення громадськості про видані та анульовані сертифікати, а також про професійних спеціалістів, які не отримали дозвіл на подачу заяви про сертифікацію
43	Реєстрація сертифікатів

Крім сертифікації професійних спеціалістів із БЗР, закон може вимагати також внесення сертифікованих професійних спеціалістів із БЗР до загальнодоступного реєстру.

6. Постійне підвищення кваліфікації

Постійне підвищення кваліфікації (ППК) має на меті забезпечити, щоб професійні спеціалісти з БЗР підтримували свій рівень знань і оновлювали їх. Це є особливо важливим у галузі БЗР — не лише тому, що набуті навички й знання можуть поступово забуватися, а й тому, що наука й техніка неухильно розвиваються.

Закон може вимагати від роботодавця забезпечити ППК професійних спеціалістів із БЗР, які є штатними співробітниками підприємства. Крім того, закон може вимагати забезпечення ППК для підтримання/продовження терміну дії професійної сертифікації.

Приклад із практики країн 139

Таїланд

Постанова Міністерства про встановлення стандартів адміністративного управління і керівництва безпекою та здоров'ям на роботі й робочим середовищем, № В.Е. 2549, 2006 рік

Пункт 22 говорить, що роботодавці забезпечують проходження спеціалістами з безпеки на всіх рівнях додаткової підготовки з БЗР у строки, за правилами та в порядку, визначеними Генеральним директором.

Північна Македонія

Закон 2007 року про безпеку та здоров'я на роботі (№ 1191)

Стаття 18-а вимагає, щоб спеціаліст із безпеки проходив необхідну підготовку в цілях професійного розвитку. Згідно зі статтею 18-с, для цілей забезпечення постійного підвищення кваліфікації спеціалісти з безпеки зобов'язані за п'ятирічний період набрати 100 балів шляхом проходження необхідної підготовки в цілях професійного розвитку. Проходження такої підготовки вважається активним, якщо вищезгаданий спеціаліст представляє власну доповідь у ролі викладача в навчальному закладі, і пасивним, якщо цей спеціаліст проходить підготовку в ролі слухача. Організатор видає сертифікат із зазначенням балів, набраних учасником навчального заходу.

Малайзія

Положення 1997 року про безпеку та здоров'я на роботі (спеціаліста з безпеки та здоров'я)

Пунктом 8 встановлено, що особа, яка реєструється як спеціаліст із безпеки та здоров'я, повинна щонайменше один раз на рік проходити будь-яку програму неперервної освіти з метою продовження терміну реєстрації. Пункт 16 вимагає від роботодавців сприяти неперервній професійній освіті та підвищенню кваліфікації, надаючи спеціалістам із БЗР необхідний час для проходження щонайменше один раз на рік програми неперервної освіти для розширення знань у галузі БЗР.

Сингапур

Постанова 2007 року про безпеку та здоров'я в робочій зоні (спеціалістів із безпеки та здоров'я на роботі)

Пунктом 7 передбачено, що Уповноважений, надаючи особі дозвіл на роботу спеціалістом із безпеки та здоров'я на роботі, може поставити як умову вимогу про те, що ця особа повинна пройти курси навчання, які, на думку Уповноваженого, є доречними для роботи спеціалістом із безпеки та здоров'я на роботі.

Якщо спеціаліст із безпеки та здоров'я на роботі не виконує цю вимогу, Уповноважений може:

- (а) анулювати дозвіл на роботу цієї особи в якості спеціаліста з безпеки та здоров'я на роботі або
- (б) відхилити заяву цієї особи на продовження терміну дозволу на роботу спеціалістом із безпеки та здоров'я на роботі.

7. Визначені законом вимоги стосовно етики

Приклад із практики країн 140

Португалія

Закон № 42/2012, який регулює можливість отримання професій старшого техніка з безпеки на роботі й техніка з безпеки на роботі та можливість роботи за цими професіями

Стаття 7(1) вимагає від техніків із безпеки на роботі виконувати їхні обов'язки згідно з низкою деонтологічних принципів, зокрема:

- (а) розглядати безпеку та здоров'я працівників як пріоритетні фактори у їхніх заходах втручання;
- (б) ґрунтувати свою діяльність на наукових знаннях і технічній компетентності та за потреби пропонувати залучення спеціалізованих експертів;
- (в) засвоювати і вдосконалювати навички та знання, необхідні для виконання своїх обов'язків;
- (г) виконувати свої функції на засадах технічної самостійності, співпрацюючи з роботодавцями у виконанні їхніх обов'язків;
- (д) інформувати роботодавців, працівників та їхніх представників про наслідки для БЗР в особливо небезпечних ситуаціях, які вимагають негайних дій;
- (е) співпрацювати з працівниками та їхніми представниками з БЗР, зміцнюючи їхню спроможність усунути фактори професійних ризиків і вживати доречних запобіжних заходів;

- (g) утримуватися від розголошення інформації стосовно організації, методів виробництва або діяльності, яка стає їм відомою через виконання ними своїх обов'язків;
- (h) забезпечувати конфіденційність даних, які впливають на недоторканність приватного життя працівників;
- (i) консультиватися і співпрацювати з органами національної мережі з запобігання професійним ризикам.

Підрозділ 2 передбачає анулювання будь-якого договору, який вимагає від професійного спеціаліста з БЗР виконувати свої обов'язки в спосіб, не сумісний із цими принципами, а підрозділ 3 встановлює цивільно-правову санкцію у вигляді штрафу в розмірі від 500 до 1000 євро у випадку порушення вимог підрозділів 1 і 2.

Латвія

Постанова від 2018 року № 723 про вимоги до компетентних органів і компетентних спеціалістів із питань охорони праці та про порядок оцінювання компетентності

У статті 6 визначено, що компетентний спеціаліст і компетентний орган повинні забезпечити, щоб покладені на них завдання виконувалися професійно й добросовісно, були технічно здійсненними і відповідали вимогам нормативних актів з охорони праці. Статтею 8 передбачено, що компетентний спеціаліст і компетентний орган забезпечують, щоб результати оцінювання ризиків і оцінювання робочого середовища були об'єктивними й не залежали від будь-якого впливу, зокрема фінансового, який може неправомірно викривити результати дослідження або оцінювання.

Кодекс професійної етики (який називають також деонтологічним кодексом) — це візитівка визнаної професії, що грає ключову роль у встановленні норм професійної поведінки спеціалістів із БЗР. Кодекс етики може охоплювати такі теми, як конфлікт інтересів, норми поведінки та дотримання різних етичних принципів. Такий кодекс можна також використовувати в дисциплінарному провадженні, якщо професійний спеціаліст із БЗР не дотримався встановлених у ньому норм. У багатьох країнах відповідальність за створення і оприлюднення кодексу етики й за регулювання професійної діяльності в галузі БЗР згідно з його умовами лежить виключно на професійному об'єднанні й не регулюється законодавством про БЗР. Проте деякі країни офіційно встановили в законодавстві про БЗР вимогу про ухвалення кодексу етики професійних спеціалістів із БЗР (див. приклад із практики країн 140).

На міжнародному рівні ІСОН розробила для своїх членських організацій Міжнародний кодекс етики спеціалістів зі здоров'я на роботі⁵ де визначено широкі етичні принципи, які мають застосовуватися до різних дисциплін і видів діяльності, що підпадають під категорію професійної діяльності з БЗР. Міжнародна мережа професійних організацій у галузі безпеки та здоров'я також розробила стислий перелік «необхідних мінімальних обов'язків», який вона рекомендує відображати у відповідних кодексах етики своїх членських організацій.

8. Відповідальність професійних спеціалістів із БЗР

Як зазначається в інших розділах цього посібника, роботодавці несуть загальну відповідальність за забезпечення безпечних і здорових умов на робочих місцях та за відсутність на них небезпечних факторів. З політичної точки зору поширення відповідальності на професійних спеціалістів із БЗР (які працюють або як штатні співробітники, або як сторонні підрядники) через відповідні положення законодавства може призвести до відхилення від цього основоположного принципу.

Проте у деяких країнах професійні спеціалісти з БЗР можуть притягатися до відповідальності в обмежених випадках, де суд установив, що їхня професійна недбалість або некомпетентність сприяла захворюванню або травмуванню працівника. У таких випадках, де відповідальність переноситься на посадовців і окремих працівників, може виникнути ризик покладення відповідальності на осіб, які не мають повноважень, ресурсів або можливості для здійснення ефективного контролю; по суті, провина покладається на тих, хто перебуває ближче до «передової лінії» організації, а системні фактори через це ігноруються, що дає змогу самій організації уникнути відповідальності (Almond and Gray 2017⁶).

5 ІСОН, *International Code of Ethics for Occupational Health Professionals*, 2012. [Міжнародний кодекс етики спеціалістів зі здоров'я на роботі]

6 *Frontline safety: understanding the workplace as a site of regulatory engagement*, P Almond, GC Gray, 2017, [Безпека на передовій: розуміння робочого місця як місця регуляторного впливу]

Це створює також потенціал для зловживань: зокрема для того, щоб захистити організацію від відповідальності, на окремих осіб можуть навмисно покласти функції, пов'язані з ризиками. З огляду це, індивідуальну відповідальність слід установлювати з обережністю, зіставляючи її з усеосяжними обов'язками, покладеними на роботодавців і організацію.

Директива Ради 89/391/ЄЕС від 12 червня 1989 року про запровадження заходів, покликаних заохочувати до покращення безпеки та охорони здоров'я працівників на роботі, говорить: «1. Роботодавець зобов'язаний забезпечувати безпеку та охорону здоров'я працівників у кожному пов'язаному з роботою аспекті. 2. Якщо... роботодавець залучає компетентні зовнішні служби або осіб, це не звільняє його від відповідальності в цій сфері. 3. Обов'язки працівників у сфері безпеки та охорони здоров'я на роботі не повинні впливати на принцип відповідальності роботодавця». У національних правових актах, якими цей обов'язок перенесено на державні члени МОП (наприклад, у Великій Британії це *Положення про управління здоров'ям та безпекою на роботі (1999 рік)*), чітко визначено, що загальна відповідальність за управління БЗР не може переноситися на інших осіб і завжди покладається на роботодавця.

Законодавчі заходи

Нижче розглянуто три законодавчі заходи з практики Австралії, Латвії та Великої Британії, які торкаються питання відповідальності спеціалістів із БЗР, установлення поняття субститутивної відповідальності та запровадження обов'язкового страхування відповідальності.

1. Відповідальність

Прикладом законодавчих заходів як реакції на потенційну відповідальність спеціалістів із БЗР є встановлення непрямої відповідальності (яку називають також субститутивною відповідальністю) у тому обсязі, в якому особа — або працівник, або сторонній підрядник, який діє в процесі виконання своїх обов'язків, — може бути притягнута до непрямої відповідальності за нещасний випадок або захворювання працівника, якщо встановлено, що вона в той чи інший спосіб сприяла цьому нещасному випадку чи захворюванню.

Важливо зазначити, що такі законодавчі положення не знімають передбаченої законом відповідальності за вчинення правопорушення з роботодавця, навіть якщо останній цілком покладався на пораду працівника чи стороннього консультанта. Навпаки, таке положення може передбачати відповідальність як роботодавця, так і працівника/стороннього консультанта і накладення на них санкцій, таких як штрафи чи позбавлення волі. Важливо також зазначити, що ці положення можуть призвести до субститутивної відповідальності будь-якої особи за порушення закону і, отже, бути застосованими не тільки до спеціалістів із БЗР.

Законодавчі підходи до цього питання в країнах є дуже різними (див. приклад із практики країн 141).

Приклад із практики країн 141

Австралія, штат Новий Південний Уельс

Закон 2011 року про здоров'я та безпеку на роботі (№ 10)

Розділ 256. Причетність до порушення трактується так само, як і фактичне порушення

- (1) Особа, яка причетна до порушення положення законодавства штату Новий Південний Уельс про цивільно-правові санкції, вважається такою, що порушила це положення.
- (2) Особа є причетною до порушення положення законодавства про цивільно-правові санкції, якщо й тільки якщо вона:
 - (a) сприяла порушенню, спонукала до нього, порадила його вчинити або забезпечила його; або
 - (b) примусила до порушення — погрозами, обіцянками або в інший спосіб; або
 - (c) була свідомо зацікавлена або брала участь у порушенні в будь-який спосіб, дією чи бездіяльністю, прямо чи опосередковано;
 - (d) змовилася з іншими особами для вчинення порушення.

Велика Британія

Закон 1974 року про здоров'я та безпеку на роботі й інші питання

Розділ 36. Правопорушення з провини іншої особи

Якщо вчинення будь-якою особою правопорушення будь-якого з відповідних положень законодавства було зумовлено дією чи бездіяльністю іншої особи, остання є винною у вчиненні правопорушення і може бути обвинувачена й засуджена за вчинення цього правопорушення згідно з цим підрозділом незалежно від наявності провадження проти першої з зазначених вище осіб.

2. Обов'язкове страхування професійної відповідальності

Інший законодавчий захід у відповідь на можливе притягнення до цивільно-правової відповідальності — встановлення в законі вимоги про те, щоб спеціалісти з БЗР були охоплені страхуванням професійної відповідальності, як умови їхньої сертифікації чи реєстрації як спеціалістів із БЗР.

Приклад із практики країн 142**Латвія**

Постанова від 2018 року № 723 про вимоги до компетентних органів і компетентних спеціалістів із питань охорони праці та про порядок оцінювання компетентності

Відповідно до статті 4 компетентний спеціаліст до початку практичної діяльності страхує свою цивільну відповідальність в обсязі, який покрив би збитки, понесені одержувачем даної послуги, які можуть бути результатом професійної діяльності компетентного спеціаліста, але в розмірі не менше 14 230 євро. Цивільна відповідальність компетентного спеціаліста повинна бути застрахована на весь період його діяльності.